

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Examen Confessariorum Repetitum

Schoonaerts, Gregor

Coloniæ Agrippinæ

VD18 14542323-001

Tractatus. De Jure, & Justitia.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41226

TRACTATUS
DE
JURE, ET JUSTITIA.
CAPUT PRIMUM.

De Justitia, & Jure generatim, Dominio Clericorum &c.

Justitia, prout est virtus particularis, & una ex quatuor Cardinalibus, definitur communiter: *Perpetua, & constans voluntas jus suum cuique tribuendi.*

Justitia dividitur in commutativam & distributivam. Prior est, quæ inter datum, & acceptum, putà mercem, & pretium, spectat equalitatem. Posterior respicit communitatem, quatenus in illa pro merito distribui facit favores, & onera, attentâ sc. proportione inter res, quæ distribuuntur, & conditione personarum, quas distributio respicit.

Per jus intelligitur, *potestas legitima* (sive à lege concessa) *rem, vel functionem, aut quasi functionem obtinendi.*

Famosior juris divisio est, in *ius ad rem, & ius in re.* Jus ad rem est, *quod actionem non tribuit in ipsam rem, sed in personam tantum*, ut nempe rem illam faciat nostram. Hoc jus habet promissarius ad rem promissam, priusquam sit facta traditio. *Jus in re*, quod perfectum etiam dicitur,

ur, est illud, quod tribuit actionem in ipsam rem ubicumque existentem. Hoc habet emptor, dum res ei tradita est.

Dominium definitur, *jus*, vel *facultas disponendi de rebus tamquam suis, quantum lege permittitur*. Dividitur in *directum*, & *utile*. *Directum* est, quando quis *disponere potest de ipsa re, sed non de illius emolumentis, seu fructibus*. Tale habet Princeps in feuda, quæ alteri collata sunt. *Utile* seu *indirectum* habet ille, qui *disponere potest de emolumentis rei, sed non de illius substantia*: tale habet, qui possidet feuda.

1. Requiritur ne ad *dominium* facultas disponendi de re in omnem usum?

R. Neg. Nam pupillus verum habet suarum rerum *dominium*, quas tamen juxta leges alienare non sinitur.

2. An filii familias nondum emancipati habeant *dominium*?

R. 1. Si sint bona *castrensia*, quæ acquirunt ex militia sacra, vel togata, ut ex *Beneficio Ecclesiastico*, vel *advocatura* &c. respectu illorum habent verum *dominium*, & liberam dispositionem.

R. 2. Si bona sint *profectitia*, quæ nempe à Patre vivo procedunt, vel ratione patris proximè, & principaliter dantur, horum *dominium* integrè penes patrem est.

R. 3. Si bona sint *adventitia*, quæ non à patre, sed aliundè obveniunt, *dominium* est penes filium, communiter tamen administratio est

penes patrem, sed in his, & similibus, locorum attendenda consuetudo, & filiorum qualitas &c.

Excipiuntur Casus, in quibus & usus fructus penes filios est, & administratio: 1. Si pater isti renuntiet. 2. Si bona filiis relinquuntur, eâ lege, ne usus fructus Patri accrescat. 3. Si Pater ob crimen V. G. hæresim usu fructu privetur.

3. An Religiosi sint capaces domini?

R. 1. Religiosi in particulari solemni paupertatis voto obstricti omnis prorsus domini, & proprietatis rerum temporalium sunt incapaces.

R. 2. Religiosi, qui tantum simplex paupertatis votum emiserunt, ut sunt Patres Societatis ante tertiam professionem, dominium, & proprietatem rerum suarum retinent, verumtamen in dispositione rerum suarum ita dependent à Superiorum arbitrio, ut validè quidem, sed tamen illicitè absque eorum consensu de illis disponant.

R. 3. Religiosi quicumque aliquarum rerum jus habent strictum V. G. ad famam, ad electionem tam activam, quàm passivam, quia in professione jus ad famam non abdicarunt.

Attendere debent Superiores, quòd sub peccato mortali teneantur tueri famam subditorum in materia gravi, non tantum in communi, sed & cujuslibet in particulari contra quoscunque: proindè Superior audiens adulatores, vel ipse apud altiorem Superiorem inter adulandum seu falsa crimina, seu vera,
sed

sed occulta contra charitatis ordinem, nè alter promoveatur &c. propalans, peccat mortaliter.

R. 4. Inhabilitatem ad dominia rerum temporalium, sicut & ad matrimonium contrahit Religiosus in particulari.

R. 5. Religiosi in communi (exceptis Francisca- nis strictioris observantiæ) habent dominium rerum temporalium, & non meram admini- strationem. Constat ex Trid. sess. 25. c. 3. ubi permittitur, ut Religiosi possideant bona, etiam immobilia in communi, & redditus di- cuntur proprii Monasteriis.

4. *Quorum bonorum Clerici sunt Domini?*

Pro hoc notandum 1. quòd non agamus de Clericis, qui per votum paupertatis ad exem- plum, & regulas Apostolorum omnibus re- nuntiabant, quales erant omnes initio nascentis Ecclesiæ, ut patet ex caus. 12. can. *Dilectissimi* &c. sed de Clericis modernis, qui Divino manciantur obsequio cum stipendio.

Notandum 2. quòd triplicia possint esse Cle- ricorum bona, *patrimonialia, quasi patrimonialia, Ecclesiastica, seu Sacra.*

Patrimonialia sunt, quæ Clerici aliter, quàm per functionem sacram acquirunt, V. G. ex testamento, donatione &c.

Quasi patrimonialia sunt illa, quæ Clerici obtinent præcisè ratione alicujus functionis Ecclesiasticæ, non autem ratione beneficii, V. G. quæ dantur in sustentationem, aut stipen- dium laboris præstiti, ut Concionis, lectionis Sacri, &c.

Purè

Purè Ecclesiastica sunt, quæ præcisè titulo Ecclesiastici beneficii obveniunt, ut proven- tus ex Canonicatu &c. His positis

- R. 1. Clerici sunt absoluti Domini bonorum patrimonialium, & quasi patrimonialium. Hoc apud omnes certum est, & nullâ Lege prohibetur.
- R. 2. Clerici quantumcunque divites possunt se sustentare similibus bonis quasi patrimoniali- bus, nec tenentur strictè patrimonialia im- pendere suæ sustentationi.
- R. 3. Non sunt tamen Domini bonorum immo- bilium strictè beneficialium, quia Ecclesia nul- lum eis jus tribuit, nisi in fructus bonorum ejusmodi: hinc omnes alienationes talium bonorum habentur ut irritæ, & nullæ, ut in- sinuatur Can. *Non liceat.* caus. 12. q. 1.
- R. 4. Clerici beneficiati, quamvis divites, habent plenum & absolutum dominium respectu portionis fructuum per se ad sustentationem necessariæ; quia Clerici possunt, pro ut vo- luerint, & quibus, de patrimonialibus, & quasi patrimonialibus, licitè, & liberè disponere. Constat ex Cap. *Relatum.*
5. *An Clerici sint ita Domini fructuum strictè be- neficialium, quin superflua ad honestam susten- tationem, suoque statui congruentem non tenean- tur pauperibus erogare, vel in pias causas expen- dere, non tantùm ex charitate, sed etiam ex justitia, ideoque si in profanos usus expenderit, vel consanguineis donaverint, (nisi fortè in piam*

*causam, vel ad sublevandam eorum inopiam)
an ad restitutionem teneantur? &c.*

- R. Eos obligatos esse ex justitia: beneficiati enim non habent jus nisi ad honestam sustentationem, ut qui servit Altari, de Altari vivat; ergo quidquid est extra sustentationem, est extra illud jus. Constat ex Epistola S. Bernardi ad quemdam Canonicum Lugdunensem: *Quidquid præter necessarium victum, & simplicem vestium de Altario retines, tuum non est, rapina est.*
6. An Clerici ex patrimonio divites, reservatis patrimonii bonis, sine injustitia vivere possint ex bonis Ecclesiæ? &c.
- R. Aff. *Quis enim militat suis stipendiis unquam?*
1 Cor. 3.

A P P E N D I X

De pensionibus Ecclesiasticis.

PENSIO hæc sumitur pro jure percipiendi fructus ex beneficio alieno, & ille, cui istud competit, dicitur pensionarius.

Triplex est: Alia datur Laicis pro ministerio temporali, V. G. Regi, vel Duci Ecclesiam armis defendenti. Alia propter Officium Spirituale, V. G. Concionatori propter conciones &c. Alia propter resignationem, vel cessionem beneficii, ut si quis resignet, vel permutet beneficium cum altero, vel cedat jus probabile, quod habet ad beneficium, retento jure ad partem fru-

fructuum illius. Quæstio potissimum movetur de pensionibus tertii generis.

1. Tales pensiones creari nequeunt propria partium autoritate, tum quia non pertinet ad privatos gravare beneficia Ecclesiastica, & eis annexa jura quodammodo separare, vel mutilare: tum quia omnis privata pactio circa res spirituali annexas, ut sunt beneficia, vel præbendæ &c. prohibita est velut Simoniaca, ut habetur Cap. *Quæsum.* De rerum permutatione.

2. Tales pensiones certis casibus licitæ sunt, interveniente justâ causâ, & superioris autoritate.

Ratio petitur 1. ex praxi Ecclesiæ. 2. Ex eo, quòd Pontifex, & in casibus quibusdam Episcopus possit separare ex legitima causa partem juris ad fructus temporales à titulo beneficii, eamque in alium transferre.

Dicitur *ex legitima causa*, quia si hæc non adsit, non habetur justus titulus ad percipiendam pensionem etiam de consensu Papæ, quippe qui potestatem accepit non in destructionem, sed ædificationem. Ex dictis

Collige 1. Beneficii sub pensione resignationem non esse semper illicitam, quando resignans habet aliunde sustentationem: quia potest eo non obstante adesse justa causa ad percipiendam pensionem, ut si pensionarius in publicam Ecclesiæ utilitatem laboret: & ita excusari possunt Professores Academici, dum Canonicatum per Universitatis privilegia acquisitum abdicant, etiam si
vel

vel ex patrimonio, vel ex fundatione Collegiorum, quæ subinde moderantur, sustententur: nam qui in publicam Ecclesiæ utilitatem laborant, digni sunt, qui Ecclesiæ stipendiis alantur. Hac etiam ratione Cardinales in Ecclesiæ regimine Pontifici assistentes Ecclesiasticis gaudent pensionibus.

Collige 2. Beneficii sub pensione resignationem esse licitam, quando resignans abdicat suum beneficium, quia Ecclesiæ Dei amplius servire non potest, & interim indiget pensione ad vitæ sustentationem: quia æquitas postulat, ut ministris Ecclesiæ subveniatur, dum amplius servire nequeunt.

Collige 3. Ex causa legitima, qualis est oportunitas Deo meliùs serviendi, licitum esse permutare Beneficia cum pecuniaria pensione inæqualitatis fructuum, quando beneficium tenuius non sufficit ad congruam sustentationem, quia par est Ecclesiæ ministros, quamdiu servire pergunt, plenâ sustentatione semel habitâ non privari.

CAPUT II.

De Dominio Secularium.

§. I. *Quomodo acquiratur Dominium per venationem, & aucupium?*

Nota 1. Aliqua animalia esse suâ naturâ fera, & silvestria, ut lepores, perdices &c. aliqua mansueta, ut oves, boves, equi &c.

Nota

Nota 2. Aliqua, licet naturâ suâ sint fera, educatione tamen cicurantur, ut cervi &c. alia è contrario, quæ naturâ suâ sunt mansueta, in sylvis relicta efferantur, ut sues, capræ, equi ex Europa in Indiam occidentalem asportati, qui in sylvis venatione capiuntur, ut aliæ feræ.

De omnibus animalibus generatim hoc verum est, quòd quando Domino carent, fiant primò occupantis, ut habet lex 1. ff. De acquirenda possessione. His prænotatis

℞. 1. Animalia mansueta, & domestica, licet Domini custodiam egrediantur, perdantur, à lupo auferantur, &c. non fiunt primò occupantis; quia ista animalia habent se sicut res aliæ, ut vestis, liber, &c.

℞. 2. Si animalia mansueta efferantur, fiunt primò occupantis.

Censentur verò efferari, quando non solent redire ad priorem Dominum.

℞. 3. Illicitum est, & injustum domesticas columbas, aut retinere, aut occidere &c. aut tagnis ad suum columbarium allicere, &c. quia verò in hac arte diversæ sunt praxes, standum est consuetudini locorum, & communi conventioni: solent autem similes mutuum sibi condonare industriam, sub certo pacto, & hîc nihil injustitiæ.

Colligant 1. Venatores, quòd si fera poterat evadere manus persequentis, & inciderit in retia, quibus se extricare non poterat, non fiat insequentis, sed irretientis.

Col.

Colligant 2. Feram intricatam, quæ se extricare non potest, non fieri extrahentis, quia inter tempus intricationis, & extricationis à laqueo fera non fuit nacta libertatem: aliter judicandum, si fera quidem sit irretita, sed facilè tamen evasura, & hæc sit capientis.

Colligant 3. Feram lethaliter læsam, si manus vulnerantis evadere non possit, vulnerantis fieri, licèt per vulnus in laqueos alterius inciderit, quia vulnus lethiferum est laqueus firmior, quàm funis.

Colligant 4. Pisces fluviatiles, nullius dominio antè subjectos, non fieri illius, qui aquæ strepitu eos cogit in nassam, sed illius qui nassam posuit. Furtum est per se, capere pisces ex alieno vivario.

P. An venatio prohiberi possit?

R. 1. Hoc potest Princeps etiam in loco publici juris ad solam sui ipsius recreationem; quia Princeps, cum labore pro Republica, potest etiam aliqua loca communia suæ recreationi conservare: qui contra hanc Principis inhibitionem venantur, ordinariè tantùm peccant venialiter, nam prohibitiones tales solent tantùm esse pœnales.

§. 2. *Quomodo acquiratur Dominium in bona derelicta, incerta, inventa, thesauros? &c.*

Notandum, quòd illæ res nullius in bonis esse dicantur, quæ vel nullum umquam do-
L mi-

minum habuerunt, ut gemmæ, &c. in littora maris; vel quæ dominum quidem habuerunt, sed penitus ab illo derelicta sunt, vel temporis longinquitate desinunt possideri.

- ¶ 1. Bona, quæ nullum dominum habuerunt, vel quæ pro derelictis à propriis dominis habentur, sunt primò occupantis. De prima parte dubium non est. De secunda conveniunt Theologi, quia eo ipso, quo quis abjecit rem suam, animo penitus eam deserendi, voluntariè, & spontaneè, etiam abdicat illius proprietatem.
- ¶ 2. Bona incerta sunt etiam primò occupantis, hoc sensu, quòd si occupans, factâ diligenti inquisitione, ignoret dominum, possit illa in individuo sibi retinere, & aliud æquivalens pauperibus erogare. Patet ex communi praxi, per quam videtur satisfieri intentioni domini.
- ¶ 3. Bona incerta injustè occupata, V. G. furta, debent piis usibus applicari, quia meritò ea supponitur mens Domini, ut si rem suam non possit recuperare, saltem modo, quo potest optimo, in suum commodum applicetur.
- ¶ 4. Bona inventa practicè loquendo non sunt inventoris, sed piis usibus sunt applicanda, vel aliquid iis æquivalens, quia hîc iterum præsumitur meritò ea esse domini voluntas. Suadendum est, ut si quis rem alicujus momenti invenerit, eam tradat vel Zenodochio, vel Monasterio pauperi, cum onere restituendi, si dominus cognoscatur, & rem suam repetat.

§. 5. Circa inventionē thesauri, hæc statuunt jura:

1. Si quis in fundo proprio thesaurum inveniat absque mala arte, fit totus inventoris. Ita §. *thesauros*. Institutis de rerum divisione: si autem malâ arte, V. G. per magiam &c. invenerit, adjudicatur Fisco post sententiam judicis. Ita lege unicâ. Codice de *thesauris*.

2. Si quis in fundo alieno thesaurum casu invenerit, dividitur inter dominum fundi, & inventorem. Ita §. mox citato: si verò de industria quærat, & inveniatur, domino fundi inscio, vel invito, una medietas ante sententiam cedit domino fundi, & etiam altera post sententiam.

3. Si in alieno fundo, petitâ facultate, thesaurum quis quærat, & inveniatur, standum erit pacto.

4. Thesaurus casu in loco sacro inventus dividitur, una pars cedit inventori, altera Prælato, loco sacro, &c.

5. Lapilli, gemmæ &c. quæ in fluminibus, vel in littore maris inveniuntur, sunt primò occupantis, quia nullius sunt. Quod autem attinet ad venas metallicas auri, vel argenti, &c. non minùs videntur pertinere ad dominum fundi, quàm fodinæ lapidum, cretæ, & carbonum, quandoquidem videantur pertinere ad fundum, vel tanquàm pars fundi, vel tanquàm fructus illius.

2. An bona, quæ ex metu naufragii projiciuntur, debeant censeri derelicta?

R. Neg. Quia dominus libentissimè ea retineret: hinc in Bulla Cœnæ Domini, & Cap. *Excommunicatione*, De raptoribus, excommunicantur, qui bona naufragorum auferunt.

2. An liceat pretio currenti emere agrum, in quo tu solus nôsti latere thesaurum?

R. Aff. Quia thesaurus non est pars fundi, vel illius fructus, & jus fodiendi in agro non solet specialiter æstimari ab hominibus, nisi quando sciunt, in eo latere thesaurum, vel saltem magna est suspicio.

S. 3. *Quomodo acquiratur dominium per præscriptionem?*

PRÆscriptio definitur: *Acquisitio Domini, vel juris per continuationem possessionis tempore per legem definito cum cæteris requisitis.*

Secundùm jus Canonicum ad legitimam præscriptionem concurrere debent hæc quatuor:

1. *Possessio.*
2. *Titulus probabiliter præsumptus.*
3. *Bona Fides.*
4. *Continuatio possessionis cum bona Fide per tempus lege definitum.*

Requiritur *continuatio possessionis* &c. hinc si quis inchoaverit possessionem cum bona fide, & anno V.G. elapso rem sciat esse alienam, & pergat interim possidere, tempore elapso possessionis, non præscribet rem, sed fiet malæ fidei possessor.

1. An per præscriptionem legitimè factam rei transferatur Dominium in præscribentem in foro conscientiæ?

R. Aff. Constat 1. ex Lege 1. ff. ubi dicitur: *Introd-
ducta*

ducta est usucapio (quæ differt à præscriptione tamquam magis commune à minùs communi) *ne diu, & ferè semper incerta essent rerum dominia.* 2. Ex Lege 3. ff. ubi usu-capio definitur: *Acquisitio Domini.*

Deinde Ecclesia præscriptionem bonæ Fidei approbat, ut constat ex Cap. *Auditis.* Cap. *Cum olim.* de præscriptionibus, in quibus titulo præscriptionis jura Episcopalia adjudicantur Abbatibus.

2. Quantum temporis à jure requiritur ad legitimam præscriptionem?

R. 1. Ut res mobilis de jure communi præscribatur cum titulo, & bona fide, requiritur triennium: si possessio rei mobilis sit sine titulo, postulatur 30. anni.

R. 2. Bona immobilia privatorum, ut præscribantur cum titulo, postulatur 10. anni inter præsentés, 20. inter absentes, sine titulo 30.

Præsentes híc sunt omnes illi, inter quos familiaris est negotiatio, ita ut quæ facta sunt in uno loco, facilè innotescant in alio, quales sunt, qui habitant in una Provincia, &c. Absentes verò sunt, inter quos non est tam familiaris communicatio, ita ut plura etiam notabilia contingant in uno loco, quæ ignorantur, vel ignorari debent moraliter in altero.

R. 3. Rei immobilis præscriptio contra Romanam Ecclesiam non perficitur nisi annis 100. Quo ad præscriptionem tum mobilium, tum immobilium pertinentium ad loca pia, ob-

servandum, quòd non absolvatur præscriptio per tempus commune à jure statutum, sed videnda hîc partim Ecclesiæ, Canonumque constitutio, partim jura, & privilegia Ecclesiarum, & Monasteriorum.

R. 4. Legata, & fidei commissa non possunt præscribi nisi post 30. annos completos. Actio injuriarum exspirat lapsu unius anni.

3. Quis possidendo potest præscribere?

R. Ille, qui domini capax est, & quidem illius rei, cui insistit: hinc Religiosus sibi nihil præscribere potest. Laicus non præscribit jus decimarum, quantumvis longo tempore decimas ut suas detineat, quia illius juris incapax est.

C A S U S I.

Petrus biennio possedit rem aliquam mobilem bonâ fide, interim postea incidit dubium, an res non sit Joannis; apparent quedam motiva, ob que judicat possibile esse, quòd res sit Joannis; Queritur, an Petrus motiva illa veri similia negligere possit, Et viâ præscriptionis rem, de cujus Dominio dubitat, facere suam?

R. Neg. Quia dubium illud superveniens bonam fidem interrumpit. Cujus ratio est: Petrus in casu non potest formare judicium certum, quòd res sit sua; unde, ut advertit noster Aragonius, ille dubitans non habet bonam fidem, sed sauciam: fides enim bona debet esse quieta.

CAPUT III.

De Injuria, & Restitutione in genere.

§. Unicus.

Quid Restitutio, & qui tituli ad eam obligantes?

INjuria definitur communiter : *Juris alieni violatio.*

Restitutio, prout hîc sumitur, est, *Actus justitia, quo damnum alteri illatum reparatur.* Læsi-
 juris alieni non debet præsupponi formalis, sed
 sufficit materialis, in eo sita, quòd aliquis habeat
 jus ad rem aliquam; sic restitutio fit, cùm res
 perditæ redduntur Domino.

1. *Qualem culpam supponit debitum restitu-
 tionis?*

Ante responsionem adverte, culpam aliam
 esse Theologicam, aliam juridicam.

Culpa Theologica est, *derivatio à Lege eter-
 na, sive fiat per peccatum mortale, sive venia-
 le.* Culpa juridica est, negligentia in custo-
 dienda re aliena, sive interim illa omissio sic
 coram Deo peccatum, sive non.

Culpa juridica dividitur in latissimam, la-
 tiorem, & laram, levem, & levissimam. Latif-
 sima est, *apertus dolus, & destinatum nocendi
 consilium, ut si furem positivè adjuves.* Latior
 est, *tanta incuria, ut meritò possit dolus præsumi.*
 Talis est culpa ejus, qui sciens, & volens sinit

personam lædi in bonis fortunæ, vel corporis, quando facilè potest impedire. Lata est, *omissio diligentia, vel circumspeditionis, quam quilibet ejusdem professionis, etiam parum circumspectum, aut diligens, solet in simili adhibere*: ut si quis rem sibi commodatam reliquerit in domo aperta totâ nocte. Levis est, *omissio diligentia, quam homines ejusdem conditionis diligentiores passim adhibent*: ut si auferatur depositum alterius, quod in cubiculo clauso, sed non obferato positum est. Levissima est, *omissio diligentia, quam ejusmodi conditionis homines diligentissimi passim adhibent*: ut si depositum alicujus claudam in arca, & non explore, an fortè non sit aliquis defectus in fera. His prænotatis

- R. 1. Nemo tenetur jure naturæ ad restitutionem, nisi damnum ex culpa Theologica fuerit illatum. Potest tamen quis obligari sine culpa, ut fit in contractu assecurationis ex mutuo consensu obligatorio.
- R. 2. Qui ex culpa Theologica levi intulit grave damnum, tenetur ad restitutionem damni, ad minus juxta proportionem culpæ: quia licèt damnum totale suo modo in casu sit voluntarium, tamen damnum totale non est voluntarium voluntate graviter injuriosâ formali, ac proindè nimis durum foret, quòd ad restitutionem totius damni obligaret.
- R. 3. Qui dumtaxat ex culpa juridica levi, vel levissima damnum intulit, in conscientia (seclude

clude contractum) non tenetur ad restitutionem, quia nullus in conscientia tenetur cavere damnum alterius per diligentiam, quam adhibere solent homines similis conditionis, aut diligentissimi, nam sufficit, quod aliquis se gerat prudenter, & circumspectè.

2. Qui sunt tituli, ex quibus nascitur obligatio restitutionis?

Re. Sunt hi duo: res accepta, & injusta acceptio; obligamur ratione rei acceptæ, quando res aliena devenit ad nos injustè, sed sinè nostra culpa, V. G. si quis bonâ fide rem furtivam emerit à fure, tenetur ad restitutionem, quia res illa semper manet aliena.

Tenetur titulo injustæ acceptionis, qui alteri damnum injustè intulit.

Per injustam acceptionem intelligitur, omnis injusta damnificatio, licèt damnificans indè nullo modo locupletetur, ut si quis domum alterius injustè incenderit.

3. An ad restitutionem teneatur Confessarius, eò quod ex carentia scientiæ debitæ injunxit restitutionem, quæ non erat injungenda?

Re. Aff. Quia influit in damnum. Idem dic de Medico, qui ignoranter consuleret medicamentum nocivum. Item de Advocato, qui in lite inchoata, vel inchoanda sinistrum præberet consilium. Subintellige, quod ignorantia illa istis debeat esse voluntaria, & culpabilis, scilicet carentia scientiæ debitæ inesse.

4. An accepta ob turpem causam sint restituenda?

R. Aff. Quia peccatum nequit deduci in pactum, vel conventionem justæ conditionis, cum nihil sit, & eatenus nullius pretii.

R. 2. Accepta pro iniquo opere patrato sunt restituenda, etiam antè Judicis sententiam, quando opus est injustum, & injuriosum alteri. Hinc S. P. epist. 54. ad Maced. *Si justitia sincerius consulatur, justius dicitur Advocato, redde quod accepisti, quando contra veritatem stetit, iniquitati adfueris, Judicem fefellisti, justam causam oppressisti, de falsitate vicisti.*

Speciale aliquid est in meretricibus, quæ licitè retinent ea, quæ à scortatoribus dantur pro actu meretricio, quia Res-publica verisimiliter transfert dominium rei donatæ in meretrices. Ratio est, quia expedit Rei-publicæ alere quandoque, & tolerare meretrices, tamquam minus malum, ad evitandum majus, nè scilicet invadantur tori conjugales, nè filia honestæ patiantur supra &c.

5. Cui debet restitutio fieri rei acceptæ ob opus malum?

R. Si turpitudine se teneat ex parte utriusque, ex dispositione juris debet fieri Fisco, ut constat ex Lege *Lucius*. ff. de Jure Fisci. Ratio est, quia uterque meretur privari re datâ, vel acceptâ pro flagitio: sed quia confiscatio pœna est, antè sententiam Judicis nil debetur Fisco, quare jure naturæ restitui debet donatori, exceptis simoniacè acquisitis, quæ jussu Ecclesiæ applicanda sunt piis causis.

6. Cui

6. Cui facienda restitutio, quando verus deest dominus, à quo res ablata fuit?

R. Facienda est ejus hæredibus, & in horum defectu iis, qui & acceptatâ ubique consuetudine, & à Superioribus approbatâ, suppleant vicem veri domini; hi autem sunt pauperes. Satisfacit etiam iniquus detentor in simili casu, si piis usibus applicet.

7. An restitutio sit necessaria ad salutem?

R. In materia gravi est necessaria necessitate præcepti. Hinc S.P. Aug. epist. 54. *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.*

CASUS II.

Quid faciendum Confessario ad infirmum vocato, qui aperit casum concernentem materiam restitutionis, si res apparet dubia, & penitus implexa, an restitutio injungenda sit, nec ne? Et mors infirmi momentis singulis imminens non patitur, ut viri doctiores, aut libri consulantur.

R. Confessarius id agat, ut restitutio (si eam postea necessariam invenerit) fieri debite queat. Huic autem rei consultum videtur, si inducat pœnitentem, ut scripto, vel verbo coram testibus declaret, se velle, ut hæres Confessario talem pecuniæ summam donet in causam aliquam piam, de qua cum ipso egit, pro ejus arbitrio expendendam. Hoc pacto fama pœnitentis discrimini eripitur, restitutio collocatur in tuto, nec

men-

mendacii, aut restrictionis purè mentalis vitium committitur. Si modus assignatus fortè non arrideat, accipe alterum: cùm obligatio restitutionis certa, vel dubia, injustitiam formalem, aliudve peccatum nequaquam supponat, nihil famæ ejus metuendum, etiamsi debiti solutionem Confessario, ut ipse necessarium judicabit, in circumstantiis memoratis injungeret.

CAPUT IV.

De damno in bonis fortunæ per furtum, & rapinam.§. I. *De furto, & rapina.*

FURTUM est, *occulta rei aliena, Dominorationaliter invito, ablatio.* Rapina verò, *dum in presentia Domini quidquam auferitur:* specie differt à furto simplici, quia præter injuriam realem continet etiam personalem.

P. I. Quæ materia ablata est sufficiens constituendo peccatum mortale?

R. Hoc physicè determinari non posse, sed moraliter loquendo, ad peccatum mortale in Belgio videtur sufficiens materia, justum stipendium diurnum fabri lignarii, nempe 4. solidi.

Notandum, quòd eadem quantitas, quæ respectu extranei sufficit ad furtum grave, non semper sufficit ad culpam mortalem respectu filiorum in bonis paternis. Hinc

Re-

Regulæ dignoscendi domesticorum furta.

1. **A** Confessario consideranda est materiæ acceptæ qualitas. 2. Attendendum, an ea, quæ surripiuntur, impendenda sint usibus propriis, an verò, ut aliis dentur. 3. Pensanda est conditio Patris-familias, an sit pauper, dives, an liberalis in suos, an tenax. 4. Respicienda qualitas accipientis, an sit uxor, an filius, &c. 5. An Dominus rationabiliter invitus sit quoad substantiam, an quoad modum. Si filii, invitis parentibus, auferant notabilia, in divisione hæreditatis, vel alio modo tenentur ad restitutionem.

Ex his patet, quomodo plùs requiratur, ut furum uxoris sit grave, (quæ eleëmofynas ordinarias statui suo congruentes præstare tutò potest, quamvis maritus expressè non consenserit) quàm filii, &c. Ex his circumstantiis colligi potest, an domestici peccent graviter, an leviter. Adverte, quòd famuli, & ancillæ in materia pecuniaria, putà unius Imperialis, vix possint excusari à mortali, quia solet Dominus respectu similibus non tantùm esse invitus quoad modum, sed etiam quoad substantiam: dum autem surripiunt esculenta, & poculenta à suis Dominis, etiamsi per minuta furta tandem perveniant ad notabilem quantitatem, dummodo non surripiunt, ut dent aliis, vel vendant, per se non videtur esse mortale.

2. Assigna aliquos casus, in quibus uxor non peccat, etiamsi notabilem sumam surripiat marito.

1. Si eandem auferat de interpretativa viri licentia, V. G. Si vir rogatus facile concessisset.
2. Si eam summam expendat pauperibus in extrema, aut gravi necessitate constitutis.
3. Si in honesta recreatione eandem expendat, sinè notabili familiæ detrimento, qualis non est, si pro summa notabili ludat cum periculo rei domesticæ. Idem est, si expendat in statum decentem, aut ornatum, in eleëmofynas justas, eò quòd maritus quoad ea non sit inuitus, nisi irrationabiliter, cùm ille non solùm debeat uxori dare necessaria ad statum, sed etiam ad statum decentia.
4. Si eandem donet ad avertendum damnum familiæ, exemplo Abigail uxoris Nabal, quæ 1 Reg. 25. ad placandam Davidis iram minantis everisionem domûs Nabal, *Tulit ducentos panes, & duos utres vini, & quinque arietes coctos, &c.... Viro autem suo Nabal non indicavit.* Si eam expendat in bonum mariti, V. G. eleëmofynam ad ejus conversionem, eò quòd hoc casu uxor utiliter gerat negotia viri, & familiæ.
5. Si vir sit prodigus, & decoctor, poterit uxor aliqua surripere, & reservare, quæ sibi, aut suis erunt necessaria, idque ob eandem rationem.
6. Si vir sit absens, amens, furiosus, quia tunc administratio ad eam devolvitur, nisi aliundè à Magistratu sit provisum.
7. Si pater, mater, vel filius ex priori matrimonio indigeant non solùm quoad vitam, sed etiam quoad statum, poterit uxor illis providere

dere de bonis communibus, petita prius ad hoc mariti licentiâ, cum non sit æquum, quod hoc faciat inscio marito: si tamen vir renuat, neque jus suum possit uxor juridicè obtinere, poterit de sua dote, ejusque fructibus illis subvenire, cum obligationem naturalem non possit maritus impedire.

3. An licita sit occulta compensatio?

2. Aff. Si suis sit stipata conditionibus: 1. Est, dum quis sive in judicio, sive extra judicium aliter nequit rem suam obtinere, aut non nisi cum ingenti molestia, prolixis expensis, litibus, amicitiae jactura. 2. Ut caveatur periculum, nè debitor, vel detentor peccet ex conscientia erronea, perseverando in affectu non solvendi, vel detinendi, quod reverà quidem solutum est, sed existimat non esse solutum. Item ne ipsi postea, vel hæredes iteratò solvant. 3. Neque debitor, vel detentor, neque tertius pati potest detrimentum; hinc debes præcisè accipere rem tuam, si exstet, & non aliud æquivalens: si autem res tua non amplius exstet, vel si non sit res tua, sed tantum debita, prospiciendum est, ut non ex bonis alicujus tertii apud debitorem fortè depositis, sed ex rebus debitori propriis tibi solvas.

Hæc compensatio occulta famulis, & ancillis, licet viliori pretio elocaverint operam suam, illicita est. Patet ex propositione 37. ab Innoc. XI. proscripta: *Famuli, ac famule possunt occultè heris suis surripere ad compensan-*

sandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.

4. Quale committunt peccatum Judices, vel Causidici, qui procrastinant causas pauperum, & expediunt causas divitum; item, qui vendunt judicia?

℞. Peccato rapinæ, quia intervenit violenta oppressio.

5. An peccato furti peccent sartores, &c. dum sibi retinent fragmenta panni, serici, telæ &c.

℞. Aff. Si sint talia, quæ possunt esse notabili usui dominorum.

6. Quid faciendum ei, qui bonâ fide detinet alienum?

℞. Quamprimùm sciverit alienum, tenetur rem ipsam restituere, si exstat cum fructibus, ex quibus factus est ditior, ne de eo dicatur: *Perseverat in affectu rem non suam detinendi.*

7. Quomodo per minuta furta peccatur?

Sciendum, quòd furta minuta diversimodè fieri possint. 1. Si quis ab eadem persona minutum aliquod sæpiùs auferat. 2. Si minuta ejusmodi surripiantur diversis. 3. Quando plures parum furantur ab eodem.

℞. 1. Qui animo corradendi summam notabilem, minuta furatur, in quolibet actu mortiferè delinquit, quia singuli actus procedunt ex voluntate mortaliter peccaminosa, cujus proinde malitiam attrahunt. Hinc Prov. 11. 5. 1. dicitur: *Statera dolosa abominatio est apud Dominum.*

¶ 2. Qui multa minuta diversis surripit, peccat mortaliter, quando ad summam pervenit notabilem: tunc enim verum est dicere, quòd rem alienam, & quidem gravem detineat, adeoque damnum inferat notabile, non quidem uni in particulari, sed communitati eorum, qui rebus suis privantur: & nisi hoc admittatur, omninò consequens est, quòd quis, citrà culpam gravem, amplas opes possit contradere.

CASUS III.

Plures ingrediuntur, vel pratercunt vineam alterius, & unum singuli, vel duos botros decerpunt, sic tamen, ut ab omnibus simul inferatur possessori damnum grave. Quaritur, utrum singuli peccent mortaliter?

¶ Si omnes id faciunt communi consilio, vel instinctu, peccant singuli mortaliter, & obligantur ad restitutionem in solidum, casu quo contingat alios deficere. Ratio est, quia singuli cooperantur ad totum damnum, quod supponitur esse grave: si fiat merè causaliter, & alter non sit conscius furti alterius, singuli tantùm peccant venialiter, nec tenentur ad restitutionem, nisi pro illa parte damni, quam quilibet intulit; ideoque tantùm est obligatio sub veniali, quia singuli tantùm sunt parva causa damni.

§. 2. De cooperantibus ad furtum.

ET in præsentì de furto, & in alia de homicidio, detractione, & qualibet injustæ damni-

M

fica-

ficationis materia, sæpè necessaria est cooperantium mentio, & diversus diversorum in talem damnificationem influxus potest esse vel positivus, vel negativus. Accipe novem cooperandi modos:

*Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.*

Tenetur ad restitutionem mandans, etiam si explicitè, vel implicitè furtum &c. jubet effectu secuto, quia injustè damnificavit tertium; sive id fiat per se, sive per alterum, parum refert.

1. An mandans teneatur ad restitutionem, si mandati revocatio sit insinuata mandatario?
2. Si sit revocatio efficaciter insinuata ante operis mali executionem, mandans ad nihil tenetur, quia tunc nullo modo influit in damnum alterius: si autem mandatario non insinuaverit, vel si insinuaverit, & revocatio non sit insinuata, mandans non excusatur à restitutione, quia equidem moraliter influit in istam damnificationem.
3. An mandans excusetur à restitutione, eò quòd alter equidem mandasset?
4. Neg. Quia ideo non desinit influere in damnum &c.
5. An sola rati-habitio sufficiat, ut quis obligetur ad restitutionem?
6. Neg. Quia rati-habitio non est causa damni, nec in illud influit, sed est posterior; peccat tamen, qui ratum habet furtum &c.

Quæ dicta sunt de mandante, pariformiter

extende ad consulentem, excipe Casum unicum mox subnectendum.

4. Quid intelligitur per *consensum*?

℞. Hoc vocabulo significatur, quòd consentiens alterius damnificationi, fovens, approbans, vel suffragium ferens, si consensu suo, vel favore, &c. influat in actionem damnificativam, sit obnoxius restitutioni.

5. Quid intelligitur per *palponem, recursum*?

℞. Palpo est omnis adulator, qui actionem damnificativam laudat, vel omissionem ejus vituperat, & ignominia vertit.

Tenetur ad restitutionem, quando ita in damnum influit, ut moveat ad occidendum &c. extollendo actionem tamquam generosam, & omissionem ejus irridendo, vel exprobrando: dum autem palpo suâ adulatione, vel irrisione in damnum non influit, peccat quidem, sed ad restitutionem non tenetur.

Per *recursum* intelligitur receptatio furis, paritque obligationem restituendi, quando in damnum influit, ut si furta, vel etiam furem, vel furandi instrumenta domi recipias, occultes, si furem protegas, ipsi securitatem præstes, si furta vendas, &c. aliter judica, quando receptatio furis non influit in actionem damnificativam, ut si furem ad hospitium admittas, sicut alios viatores, &c.

6. Quid intelligitur per alios cooperandi modos?

℞. 1. Duplicis generis dantur participantes: unus participans est in damno, quod per alium in-

fertur, in quantum fit particeps prædæ, & ille tenetur ad restitutionem pro illa parte, quam accepit titulo rei acceptæ: alter participans est in actione damnificativa, concurrente ad ipsam actionem, V.G. deferendo scalas, agendo excubias, effringendo fores, asportando prædam, &c. & tenetur ad restitutionem injustæ damnificationis.

- R. 2. Per *mutum* intelligitur, qui debet immediatè damnum impedire, loquendo V.G. prohibendo, strepitum excitando, & interim tacet. Huc spectat: *Qui tacet* (dum loqui debet) *consentire videtur*.
- R. 3. *Non obstans* dicitur, qui debet auxilio suo damnum impedire, & non impedit, ut est ille, cui ex officio, vel contractu hoc incumbit.
- R. 4. *Non manifestans* est, qui debet alteri manifestare vel ante furtum, ut impediatur, vel post furtum, ut restituere cogatur. Hi omnes tenentur ad restitutionem, quando ex justitia debent impedire furtum ex officio, vel contractu, & non impediunt.

C A S U S IV.

Fur statuit hodiè furari à Joanne, vel ab aliquo indeterminatè, & impulisti, ut fureretur à Paulo: Item: Vult furari hodiè, & impellis, ut expectet in crastinum: an obligeris ad restitutionem?

R. Ad utrumque aff. Quia verè influis ad damnum, quod infertur Paulo, etiamsi fortè suaseris, ut minus auferat à Paulo, quàm erat ablaturus à Joanne, vel alio; aut ut potius fureretur

cras,

cras, quàm hodie, si in crastinum furtum tuo consilio influas,

CASUS V.

Fur erat determinatus ad furandum eodem prorsus modo, hoc est, equè multùm, equè citò, ab eodem, consilium tuum adjicis, an tenearis ad restitutionem?

R. Sub disjunctione: vel fur efficaciter determinatus propriâ suâ voluntate, insuper movetur tuo consilio, velut novo, & accessorio motivo, vel non; si primum, verè influis in damnum, consequenter restitutioni obnoxius es: saltem non videtur dubium, quin obligeris ad restitutionem, si fur tuo consilio fiat audacior, vel promptior ad furandum, vel citiùs furetur.

CASUS VI.

Instruxisti Petrum circa media ad furandum requisita, ante executionem ostendis, te pœnitere facti, imò deterres illum à furto, ita tamen, ut prædicta media per te suggesta, vel usum ipsorum non impediant; contingit, Petrum à te instructum furari, an ad restitutionem tenearis?

R. Aff. Nam mansit causa à te adhibita, scilicet instructio, vi cuius influis in furtum.

Nec refert, quòd mandans ad restitutionem non teneatur, si mandatum præviè retractarit, quia autoritas mandantis est unica causa movens ad furandum, ac proindè mandato cessante, cessat omnis causa influens.

CASUS VII.

Plures habent jus ferendi suffragium, scio majore

rem partem in electionem indigni ad aliquod officium inclinari, ego me illis adjungo; queritur, an ad restitutionem obliger?

Ante resolutionem nota, duobus potissimum modis fieri posse in præsentia materia, ut peragatur electio, & suffragantibus accedam.

Primus est, si valor electionis requirat omnium suffragia, & meum V. G. loco ultimo, vel penultimo dem.

Secundus, dum scio certò alia præcessisse in fatis magno numero, ut eligatur indignus, ita ut ille equidem futurus sit Consul V. G. Superior, &c. sive meum addam votum in favorem ipsius, sive non, & sic est de omni casu dandi suffragii in materia injusta. Sic etiam aliquis lucrabitur litem injustam, sive junior Consiliarius suum ferat judicium juxta præcedentes, sive non.

R. 1. Dum valor electionis requirit omnium suffragia, & ego pariter meum do indigno, teneor ad restitutionem, quia per meum suffragium sum causa electionis indigni, sicque influo in damna inde sequentia.

R. 2. Dum offero suffragium primus, vel saltem isto ordine, ut numerus suffragiorum antecedentium nondum sufficiat ad valorem electionis, tunc dando meum suffragium non tantum pecco, sed verè influo in electionem indigni, atque ita sum causa moralis damni sequentis. Sed quid si electio non requirat omnium electorum suffragia, & meum V. G. ultimo, vel penultimo loco addam, dum sum certus, alia suo numero
suffi-

sufficiencia præcessisse suffragia, an tunc eligendo indignum obliger ad restitutionem damnorum inde evenientium? R. Aff. Licet enim ante meum suffragium posita sit causa sufficiens ad electionem indigni, & injustæ electionis valorem, tamen eo ipso, quo votum meum superaddo in favorem electi, simul concuro ad eundem effectum, & quidem sic, ut electio accipiat robur à meo suffragio: siquidem electio pronuntiatur valida in vim omnium suffragiorum concordantium.

§. 3. *An omnes cooperatores jam descripti teneantur ad restitutionem in solidum?*

R. Esp. Eos teneri eo modo, quo cooperantur, id est, tenentur in solidum, sive ad restitutionem totius damni, supposito, quòd concurrant ad idem damnum totale: si autem ad partem dumtaxat concurrant, tenentur ad partem restituendam.

P. 1. Quo ordine prædicti tenentur ad restitutionem?

R. Cum S. T. 2. 2. q. 62. a. 7. ad 2. *Dicendum, quòd principaliter tenetur restituere ille, qui est principalis in factò: principaliter quidem præcipiens: secundariò verò exequens: & consequenter alii per ordinem. Uno tamen restituente illi, qui passus est damnum, alius eidem restituere non tenetur: sed illi, qui sunt principales in factò, & ad quos res pervenit, tenentur aliis restituere, qui restituerunt.*

2. Quid est teneri primo loco ad restitutionem?

R. Est aliquem sic obligari, ut illo restituente cæteri fiant liberi, alio autem restituente, ipse eidem restituere teneatur.

Nota, si res aliena, vel sinè culpa, vel injustè occupata adhuc exstat, primo loco tenetur ille ad restitutionem, apud quem res exstat.

3. Quo ordine tenentur ad restitutionem, qui negativè cooperantur?

R. Non tenentur nisi post illos, qui positivè influxerunt, quia illorum influxus est posterior actione positivè cooperantium.

Solent plurimi hunc statuere ordinem restituendi inter negativè cooperantes, ut velint primo loco teneri non obstantem, secundo loco mutum, tertio non manifestantem: Quia non obstant tenebatur ponere majus impedimentum, & efficacius, quàm mutus, mutus verò efficacius, quàm non manifestans: Si quidem non obstant debebat furi resistere facto, quod est efficacius: mutus verò, & non manifestans tenebantur furi resistere solo verbo, mutus verò immediatè, non manifestans mediatè.

4. An, dum plures tenentur ad restitutionem, & damnum passus uni relaxat, reliqui sint liberi?

R. Aff. Si damnificatus remittat illi, qui obligatur antè alios; quia alii non obligantur, nisi deficiente priore; undè dum priori relaxata est obligatio, hoc ipso etiam pro cæteris onus exstinguitur: si autem damnificatus condonet

uni

uni ex posterioribus, anteriores non liberantur, quia priores tenentur independenter à posterioribus.

5. Quo ordine facienda est restitutio, quando non potest satisfieri creditoribus omnibus?

R. 1. Quando res exstat in specie apud furem, & certò cognoscitur esse aliena, debet restitui Domino, si notus sit, aliàs pauperibus, si non possit haberi notitia Domini.

R. 2. Præferendus est venditor rei cæteris creditoribus, quando res vendita quidem est emptori tradita, sed nondum transit in ejus dominium, quod fit, quando neque pretium est solutum, neque pignus, aut fide-jussor datus, quia res tunc verè est venditoris: si autem res transit in euentis dominium, vel venditor fidens emptori pretium habuit pro soluto, venditor non habebit præferentiam ante alios creditores, quia res non est magis illi obstricta, quàm aliis.

R. 3. Si res non exstat in specie apud furem, debita certa debent solvi ante incerta. In hac materia secundùm consuetudinem loci attende diligenter jus præferentiæ.

6. Cujus expensis fieri debet restitutio?

R. 1. Si res detineatur ex delicto, V. G. furto, debet fieri expensis detentoris, quia æquum non est, ut Dominus cogatur rem suam cum gravamine proprio recuperare.

R. 2. Si Dominus aliò migraverit, & aliquæ expensæ fuissent necessariae pro rei suæ trans-

vectione,

vectione, casu quo tempore transmigrationis illam habuisset, tunc illæ expensæ meritò deducuntur judicio prudentis viri.

R. 3. Si res detineatur non ex contractu, vel delicto, V. G. si sit inventa, debet restitui expensis Domini; si autem res detineatur ex contractu, videndum est, an contractus sit utilis soli debitori, an verò creditori, an utrique; si soli debitori, ut si equum habeat commodato, debitor gravatur expensis in restitutione faciendis: si contractus sit soli creditori utilis, tenetur creditor. Quod verò attinet ad tertium casum, videnda est consuetudo loci, & modus contrahendi tacitè, vel expressè.

7. Ad quid tenetur possessor malæ fidei?

R. Ad restitutionem rei ablatæ, & omnium rei fructuum naturalium, etiam illorum, ex quibus non est factus ditior. Responsio etiam habet locum in fructibus rei perceptis, et si Dominus non erat percepturus, V. G. furatus esse equum, ipsumque elocasti, teneris pretium elocationis restituere; quia sicut res quælibet suum in clamat Dominum, ita & fructus rei.

S. An, qui abstulit vitulum, qui factus est bos, satisfaciat restituendo vitulum?

R. Neg. Quia sicut res suo fructificat Domino, ita & melioratur.

Ut in similibus casibus furi restitutionem præscribas, notandæ duæ sunt regulæ. Prima, quòd deduci debeant, & defalcari expensæ, quas Dominus facere debuisset. Secunda, spes fru-

fructuum, aut lucri futuri non debet æqualiter æstimari cum fructu, lucroque præsentem.

Ratio prioris partis est, quia non minor est malitia furis, quàm simoniaci: de simoniaco dicit S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 6. ad 3. *Si aliquis scienter, & propriâ sponte simoniacè accipiat Ordinem, vel Ecclesiasticum beneficium, non solum privatur, eo quod accepit, ut scilicet careat executione Ordinis, & beneficium resignet cum fructibus inde perceptis: sed etiam ulterius puni- tur, quia notatur infamiâ, & tenetur ad resti- tuendos fructus non solum perceptos, sed etiam eos, qui percipi potuerunt à possessore diligenti. Quod tamen intelligendum est de fructibus, qui supersunt, deductis expensis factis causâ fructuum.* Ratio posterioris partis est, quia spes obtinendi fructus non solet tanti æstimari, quàm fructus præsentem.

P. 9. Quomodo restitui debet res apud furem non meliorata?

R. 1. Si apud furem res in eodem statu perman- serit, sufficit, eam restituere, prout est, compen- sato tamen damno, si quod immerferit. Idem est de lucro cessante, cujus fur causa est.

R. 2. Si res apud furem sit facta deterior quoad valorem intrinsecum, & hoc acciderit negli- gentiâ furis, debet restitui secundum existi- mationem, quàm habuit, dum fuit ablata, quia aliàs fur non ponit æqualitatem, manet- què injusta causa damni. Hoc habet locum, etiam si Dominus suâ culpâ permisisset fieri
rem

rem deteriore, si ipsam detinuerit. Ratio est, quia equidem verum est, quod fur non ponat æqualitatem inter rem ablatam, & eam, quam restituit: unde licet prævideam, quod Dominus ex prodigalitate proprias incenderet ædes, eo non obstante, si ego incendam, sum causa damni, ergo similiter.

¶ 3. Si res facta sit deterior quoad valorem extrinsecum, attendendum est, an Dominus rem esset venditurus, dum fuit ablata furto, & tunc restitutio debet fieri secundum æstimationem pretii pro illo tempore; & hoc videtur sufficere, ut fiat restitutio rei secundum se, considerato damno, quod fortè incurrit Dominus suâ re carendo tanto tempore, vel aliam similem emendo altiori pretio ob carentiam rei suæ ablatæ.

10. An, qui advertit se possidere rem furtivam, possit eam reponere in manus furis, ut pretium recuperet?

¶ Neg. Quemadmodum enim rem alicui tertio tradere non possum, ut pretium recuperem, ita nec furi.

11. Quæ causæ excusant à restitutione faciendâ?

¶ 1. Impotentia Physica, vel moralis. 2. Grave periculum imminens animæ, vel corpori. 3. Damnum tertii, vel ipsius creditoris securum. 4. Debiti remissio. 5. Via compensationis legitimæ. 6. Cessio bonorum: sed notandum, quod in hac materia multi fiant abusus coram Deo inexcusabiles; undè si quis cedat

cedat foro, & habeat bona, quibus creditoribus solvat, in foro poli à restitutione non excusatur: ut nec ille, qui postquam foro cessit, postea ad meliorem fortunam venit.

CAPUT V.

De Injuria, & Restitutione ob Nocumentum in fama, honore, & bonis temporalibus.

Fama est, plurimum estimatio de alicujus vita & moribus.

Honor est, Testificatio nostræ existimationis de excellentia alterius facta per externam exhibitionem reverentia, vel submissionis.

Detractio est, Occulta, & injusta ablatio fame alterius: Contumelia autem est, injusta, & aperta, & quasi in faciem ablatio fame aliene; hæc est peccatum detractioe gravius, utrumque tamen ex suo genere est mortale.

§. 1. *Quomodo peccet detractor, & Quomodo reparandus honor laesus?*

Variis modis potest fieri detractio, quos comprehendit hoc Distichon:

*Imponens, augens, manifestans, in mala vertens;
Qui negat, aut minuit, reticet, laudatve remisit.*

Patet ex octo his modis, quatuor priores esse directos, posteriores quatuor indirectos. Quare detractio directè fit imponendo falsum, amplificando verum, detegendo occultum, & sinistrè interpretando benefactum.

In-

Indirectè autem fit negando laudabile factum, vel dotes alterius, illud, vel illas extenuando, tacendo in talibus circumstantiis, ut silentium habeatur pro vituperio: denique frigidè, languidèque laudando.

P. 1. An sit licitum sinè justa causa viro prudenti & taciturno revelare crimen occultum alicujus tertii?

R. Neg. Tunc enim sumus causa, cur ille vir prudens desinat habere bonam æstimationem de altero, qui ob illam rationem grave patitur dispendium, cùm crimen supponatur esse notabile.

2. An peccet, qui revelat crimen præteritum illius, qui olim fuit diffamatus, sed sese emendavit alibi?

R. Aff. Et quidem mortaliter, cùm in eo loco, in quo se emendavit, jus ad famam non amiserit.

3. An peccet, qui in uno genere peccati infamem, diffamet in alio?

R. Aff. Nisi unum cum altero connectatur, quia infamis ratione unius criminis, non excidit jure ad famam respectu aliorum, quæ sunt occulta.

4. Quo peccato peccant, qui facilè aures præbent detractori?

R. Si per hoc dent occasionem detractori, V. G. instigando ad inchoandam, vel continuandam detractionem, peccant contra justitiam: eodem modo etiam peccat, qui sciens, detracturum interrogat. Hic modus sexui femi-

neo

neo admodum familiaris est, cui detrahendi modo prudens invigilet Confessarius.

5. An sit detractio revelare crimina occulta defunctorum?

R. Aff. Quia adhuc possident famam, possidentque jus ad eam.

6. An sit contra justitiam divulgare crimen alicujus, quod prævitemus paulò post futurum publicum ipso jure per sententiam judicis?

R. Non videtur peccatum grave, seclusis damnis extrinsecis, quæ fortè possent inde oriri: quia fama justè, & brevè auferenda non est magnæ æstimationis, ideoque non infertur grave nocumentum.

7. An liceat alicui familiari exponere injuriam, quam occultè passus est ab alio?

R. Non posse sinè causa, quia jus ad famam non amittitur per crimen occultum. Ex causa tamen licet, V. G. petendi consilii, vel auxiliî gratiâ, tum ad repellendam similem injuriam, si adhuc fortè metuatur, tum ad avertenda damna sequentia. Imò valde probabile est, id etiam fieri posse ad captandum solatium dolorisve lenimentum, præsertim quando injuria multum affligit, aut ex dolore metuitur grave incommodum &c. Quia injuriosus non potest hoc rationabiliter ægrè ferre: si tamen possit obtineri solatium narrando factum, & reticendo personam, non poterit absque injustitia nominari.

8. An sit peccatum crimen occultum alterius

re-

referre, nihil asserendo, sed merè dicendo, hoc de tali audivi.

R. Esse peccatum mortale contra justitiam, si prævideas gravem suspicionem inde secururam, putà quia nominas authorem, ex quo audivisti, & is fide dignus est, vel quia simul addis causam, propter quam crimen dicitur ab illo perpetratum, & causa nata est ingerere suspicionem. Saltem hoc observa in praxi, quòd res sit valde periculosa, quia plerumque evenit, ut ex hujusmodi narrationibus minuatur bona existimatio alterius, vel quia generatur suspicio, vel quia ad minus dubitatur de crimine.

9. An detractio materialis, quæ fit merè ex loquacitate, sit peccatum?

R. Aff. Si adsit sufficiens advertentia, quia licet talis detractio non expressè sit volita, est eundem volita implicitè, & interpretativè.

10. An liceat referre crimen occultum reticendo personam?

R. Aff. Si non sit periculum, nè persona innotescat, aliàs non licet.

11. An revelare crimen grave, semper sit peccatum mortale?

R. Neg. Quia contingit subindè, quòd infamatus non adeò ægrè ferat, imò potius gloriatur: ut si dicam, generosum militem inivisse duellum. Similiter potest contingere, quòd diffamatio de venialibus sit peccatum mortale, quamvis ordinariè non sit nisi veniale, ut si dicam, vi-

rum

rum gravem, & honoratum mentiri promiscuè, etiam leviter, sed artificiosè.

12. Quomodo honor proximi per ignorantiam læsus reparatur?

R. Per agnitionem propriæ ignorantia, & honoris exhibitionem.

13. Quomodo honor læsus per malitiam?

R. Per submissam venia petitionem, & restitutionem omnium damnorum realium secutorum.

14. Quem modum restituendi famam suggeret Confessarius ei, qui alteri detraxit per narrationem defectus veri, sed occulti?

R. Modus in multis casibus obvius est hic: Detractor quibusdam utatur verbis amphibologicis, V. G. *Aliàs quid mali tibi de isto homine retuli, scias, quod sæpè de proximo garriendo erramus: rem benè examinavi, & deprehendi, me imprudenter dixisse.*

CASUS VIII.

Petrus publicè est bonæ famæ, privatim scitur esse sepulchrum dealbatum, malæ vitæ &c. Queritur, an publicè possit diffamari?

R. Neg. Seclusis nocumentis, quæ indè oriri possent. Ratio est, quia per peccatum occultum non perdidit jus ad famam publicam; & licèt fama ejus occulta falsa sit, est tamen publicè vera, quia supponitur publicè haberi vir probus. Nemo ergò habet jus publicum ad famam publicè falsam, nec jus privatim ad famam privatim falsam, V. G. respectu mei, dum crimen infame in flagranti vidi. Cum hoc tamen consistit, quòd

N

fama

privatim falsa sit publicè vera, cui proinde per diffamationem fit injuria.

C A S U S IX.

Joannes occidit de nocte Petrum, nemine, vel vix ullo presente; capitur vel ex presumptione, vel ex alio instinctu; interrogatur, trepidat, & confitetur, vel negat, & in tortura positus, crimen aperit. Judicatur per sententiam, & vel supplicio afficitur, vel effringens carcerem, evadit judicis manus: Queritur, an Joannem in hac civitate infamem, possim infamare in alia?

Prænotandum pro hujus, & similium casuum decisione, crimen posse esse publicum ipso jure, vel ipso facto. Dicitur publicum ipso jure, quando constat de crimine per Confessionem, vel convictionem delinquentis in judicio, vel per sententiam subsequutam.

Dicitur publicum ipso facto, quando crimen perpetratum est in talibus circumstantiis, ut moraliter loquendo nequeat celari, V. G. Petrus in foro publico pluribus adstantibus occidit Joannem, hic est homicida publicus ipso facto. Ad Casum propositum

R. I. Non est contra justitiam, Joannem per sententiam publicam infamem in uno loco, diffamare in alio, quia non habet jus ad suam famam, quandoquidem infamia sit pars pœnæ criminis à judice inflictæ, neque hujusmodi pœna est irrationabilis, quia servit bono publico.

Attamen sæpè caritas jubet diffamati crimen tacere, dum sententia ad locum alium non pervenit:

venit: sæpè enim vel emendaturus se, vel aliàs grave damnum passurus, rationabiliter postulat famam suam servari.

R. 2. Est contra justitiam, si Joannes præcisè ratione sui facti infamis esset in uno loco, infamare in alio, ad quem notitia criminis non poterat ita facilè pervenire, quia ratione sui delicti non amittit jus ad famam, nisi quantum notoreitas facti postulat; si autem notitia criminis facilè erat perventura ad aliqua loca, & in iis citra injustitiam poterit Joannes diffamari: peccabis autem contra justitiam, si Joannem infamem, qui vel ob diuturnitatem temporis, vel oblivionem eorum, qui fuerunt conscii, vel benè vivendo famam recuperavit, rursus diffames, quia habet jus ad famam præsentem.

CASUS X.

Quomodo agendum cum pœnitente, qui simpliciter dicit: Detraxi famam alterius?

R. Petendum 1. An graviter famam alterius læserit? Si ita: 2. Quoties id fecerit, quot personis? 3. An coram multis? 4. An per impositionem criminis falsi, an veri, sed occulti? His cognitiss, admonendus pœnitens de obligatione restituendi damna, si quæ ex detractioe sint secuta, de amovendis damnis fortè secuturis, de reintegranda fama læsa. Si detraxerit ex falso, fateatur se errasse, etiam cum periculo infamiæ,

si aliter fieri non possit; si ex vero, servet modum petitione 14. assignatum.

CAPUT V.

*De injuria, & restitutione ratione stupri,
& adulterij.*

STuprum variè accipitur apud Authores. 1. Latius accipitur pro omni illicita violatione feminæ, etsi foret vidua. 2. Strictè sumitur pro corruptione virginis extra matrimonium. 3. Strictius pro violentia virgini illata. Hic agemus de stupro in 1. & 3. acceptione sumpto.

§. 1. De restitutione ratione stupri.

1. **A**D quid tenetur stuprator virginis, si non promisit ei matrimonium?
2. Si corrumpit virginem ultrò se offerentem, aut leviter rogatam, & consentientem, non tenetur ei in conscientia, vel patri restituere; quia dum spontè consentit, censetur puella, quæ habet dominium integritatis corporis quoad usum, omnem aliàs debitam restitutionem remittere.

Nec refert, quòd parentes ob stuprum debeant suæ filiæ dotem longè majorem, quia potest filia manere innupta: deinde quando consentit in sui deflorationem, censetur cedere juri suo, quod potest habere ad nuptias statui integro convenientes.

2. An, qui Virginem ultrò consentientem corrumpit, non teneatur saltem ad restituendum patri, & ejus familiæ honorem ablatum?

2. Cùm patri tum à corrupta filia, tum à stupratore non exigua inferatur injuria, uterque videtur secundùm rigorem justitiæ obligari ad aliquam satisfactionem patri præstandam, non quidem in bonis fortunæ, sed vel per veniæ petitionem, vel per aliam honoris exhibitionem, nisi pater remittat.
3. Ad quid tenetur stuprator virginis, qui vi, vel fraude usuram corporis extorsit, etsi absque promissione?
2. Vel tenetur eam sibi matrimonio copulare, vel damnum reparare. Ratio est, quia tunc damnum per injuriam illatum est, ergò debet reparari: hoc autem fiet vel matrimonio, vel damni æstimatione.
4. An casu, quo deflorator eam non ducit in uxorem, teneatur ad dandam ei dotem integram?
2. In foro conscientiæ, & ante condemnationem non esse obligationem dandi supra dotem, quam aliàs à patre, vel aliunde haberet, addere quantum sufficit, ut possit æquè benè nubere, sicut antea: hoc enim modo reducitur ad æqualitatem damnum illatum.
5. Quid si stuprator non adhibuerit vim, vel dolum, sed importunis precibus, vehementissimis blanditiis, & persuasionibus induxerit virginem ad consensum?
2. Tenetur ad restitutionem, quia virgo est aliquo modo coacta, & seducta. Sollicitationes vehementes istæ sunt, in quibus ipsa virgo

repugnans incipit oblectari per amplexus, & oscula, & tactus impudicos, per quæ omnia virgo valdè afficitur, & tandem admittit stuprum.

Ratio hujus est, quia moraliter loquendo non potest se defendere, opus enim habet heroicâ virtute, ut vincat talem tentationem.

6. Ad quam restitutionem obligatur stuprator, si sit valdè dives, & virgo valdè pauper?

R. Tenebitur judicio prudentum ad aliquam restitutionem faciendam in pecunia pro dote, vel parte dotis, etiam si voluntariè admiserit stuprum, ut docet Bannes, quia inter similes personas implicitum aliquod pactum intervenisse credendum est, quo meritò judicant, & humanam habent fiduciam, quòd dotabuntur, sicut solent facere alii veri similes.

7. Ad quid tenetur, qui stupravit virginem promisso matrimonio?

R. Si virginem renitentem sub spe matrimonii corruperit, tenetur eam ducere, non vi promissionis, quæ facta est ob turpem causam, sed ratione doli, quia aliàs puella foret graviter decepta, & ingens damnum pateretur ex fraude corruptoris, promissis stare renuentis: & licèt promissiones ob turpem causam nihil roboris habeant jure naturæ, tamen jure gentium, & consuetudine populorum vim, & valorem obtinent.

Excipe à resolutione generali quosdam Casus particulares.

1. Si sint in statu, & vitæ conditione dispares, ut vir quidam sit illustris, vel nobilis, aut officio, vel dignitate conspicuus; femina verò sit vel rustici hominis, vel opificis filia, vel ancilla. Ratio est, quia femina non potest conqueri se esse deceptam, cum facilè potuerit intelligere promissionem talem non fieri ex animo, præstitam ab homine adeò excedente statum vi-
lioris personæ.
2. Si ex aliis conjecturis, ut ex ambiguitate verborum, ex inconstanti sermone, ex nimis exaggerationibus puella poterat deprehendere fictionem; quia si fraudem potuit advertere, non præsumitur decepta.
3. Si dicenti se virginem promisit nuptias, ut eâ potiretur, & tamen deprehendit non esse virginem, quia tunc ipsa virum decepit.
4. Quando vir est paratus ad ducendam illam, quam violavit, sed ipsa, vel ejus parentes repugnant, an vir teneatur aliter satisfacere?
5. Neg. Quia ipse non se obligavit disjunctim ad matrimonium, vel ad dotem dandam, sed ad matrimonium determinatè; ergo si hoc sinè sua culpa impeditur, non tenetur ad illud, nec ad aliquid aliud, quia ad istud se non obligavit.

CASUS XI.

Femina quadam injustè violata estimabatur communiter virgo, non tamen erat talis: an violator injustus teneatur ad eamdem restitutionem faciendam, ac si fuisset virgo?

R. Vel copula fuit occulta, ex qua nulla fuit infamia, vel aliud damnum consecutum, & ad nihil tenetur, quia tunc nulla est obligatio restitutionis ex injuria, quando ex illa nullum relinquitur damnum: vel copula fuit nota, & inde infamia secuta, aut difficultas major ad nuptias, & tum restitutio aliqua facienda est pro qualitate damni, & læsionis.

C A S U S XII.

Antonius novit Catharinam esse corruptam, nihilominus ei promittit matrimonium, ut ejus fruatur corpore, uterque est paris conditionis, Queritur, an teneatur eam ducere?

R. Si verè, & ex animo se obligandi promittat, non videtur esse dubium, quin obligetur propter dolum; si verò fictè promittat, existimo probabiliter eum non obligari, si non timetur infamia: non enim tenetur ad matrimonium ratione promissionis, utpote quæ nulla fuit, & non tanti æstimatur copula cum corrupta, ut matrimonio debeat compensari, non ratione damni, cum nullum, ut suppono, secutum sit; solum ergò tenetur judicio prudentis compensare copulam, per talem injuriam obtentam,

§. 2. *De restitutione ratione adulterij.*

1. **A**D quid tenetur adulter secuto partu?

R. Tenetur ad reparationem omnis damni illati marito adulteræ, proli legitimæ, aut hæredibus legitimis. Damna, quæ tenetur reparare adulter, numerantur, 1. Expensæ, quæ fiunt

fiunt ad alendam prolem illegitimam, computando ab anno tertio expleto. 2. Quòd proles illegitima fiat hæres bonorum mariti in totum, vel in partem. 3. Quòd accipiat dotem in ordine ad matrimonium, statum Religiosum &c. 4. Quòd fiant expensæ, ut altioribus studeat scientiis, ut promoveatur ad officium &c.

2. Quid faciet adultera, dum adulter deficit in reparatione damni?

R. Teneatur, quantum possibile est, allaborare, ne proles legitima patiatur damnum: undè si habeat bona suæ liberæ dispositioni relicta, vel possit aliquid lucrari ex proprio labore non debito familiæ, indè, aut alio modo teneatur providere legitimæ proli. Suaviter poterit inducere spurium, non tamen importunè cogere, ad suscipiendum certum vitæ genus, quod paucis expensis amplecti potest.

CASUS XIII.

Adultera prædictis modis non potuit avertere damnum legitimæ proli, morti vicina convocat utramque prolem, legitimam, & illegitimam, & ita affatur: Filij mei, ut satisfaciam conscientiam meam, declaro unum ex vobis esse spurium, vultisne vobis manifestari: Queritur, an adultera benè fecerit?

R. Peccavit ex duplici capite: 1. Quia sic prolem legitimam infamavit, in quantum eam reddidit suspectam illegitimitatis. 2. Quia incussit proli legitimæ gravem metum injustum, ratione cujus renuntiavit juri, quod habebat ad pinguiorem hæreditatem.

202 TRACTATUS DE JURE ET JUSTITIA.
CASUS XIV.

Adultera filium illegitimum supposuit tamquam legitimum, adultero non suadente, imò fortè eam deterrente, an adulter in tali casu teneatur restituere partem hereditatis, quam cernit filium illegitimum cum aliis legitimis habuisse?

R. Si id factum fuerit communi consilio, non est, qui dubitat, quin uterque teneatur ad restitutionem omnium damnorum pro rata æquè primo: Si autem adulter non suaserit, neque consenserit, ut proles illegitima supponeretur tamquam legitima, non est dubium, quin adhuc teneatur ad alimenta prolis illegitimæ post triennium, cum hæc proli debeantur, donec possit sibi alimenta conquirere: quoad alia verò damna, quæ nascuntur ex suppositione, plurimi existimant, etiam ad hæc eum teneri, sed existimo id solùm verificari, quando suppositio prolis non potuit commodè evitari, vel adulter non adhibuit sufficientem diligentiam ad evitandum: aliàs enim si suppositio prolis illegitimæ potuerit commodè evitari, & in hoc studiosè incubuerit adulter, non video, quâ ratione adulter suscipere debeat illa onera, quia non sunt illi voluntaria, & qui, ut non accideret, de contingentibus nihil omisit: proinde si adultera procurâisset sibi abortum, non censeretur adulter causâ homicidii, nisi fortè suâisset, vel adjuvisset; ergo similiter; par enim est ratio utriusque.

CASUS XV.

Duo conjugati, aut duo soluti uno, eodemque die

eam-

eamdem cognoverunt feminam, non sunt conjecturæ rationis, ad præsumendum magis esse prolem unius, quàm alterius, nudè est æquale dubium, uter sit pater: Queritur, à quo debeat accipere alimenta?

R. Uterque debet ex parte concurrere ad alimenta, quia certum est, esse alterius filium. Ratio est, quòd filius jure naturæ habeat actionem adversus patrem, ut sibi alimenta præbeantur; cum ergo constet illum esse genitum ab uno illorum, & determinatè sciri non possit, uter sit ejus pater, nè talis actio, & debitum inutile reddatur, inter utrumque debet dividi.

CASUS XVI.

Quid faciendum cum illo in Casu restitutionis, qui dicit: Dubito, an ex copula, quam habui cum uxore alterius, nata sit proles, & tamen post copulam nata est proles, sed dubitat, utrùm sua sit, an teneatur ad aliquam restitutionem?

R. Quòd teneatur ad damni restitutionem pro ratione dubii. Ratio est, quia aliàs melior foret conditio nocentis, quàm innocentis, quia maritus adulteræ est innocens, & tamen deberet subire periculum alendi fortè alterius prolem. Quòd autem adulter secundùm hanc sententiam illud onus debeat subire, imputet suo delicto.

CAPUT VI.

De damno in corpus per mutilationem, & homicidium.

HOc præcepto. *Non occides*, prohibetur sola, & omnis occisio hominis, quæ fit auctori-
rate

tate propriâ. Præceptum illud, *Non occides*, est omninò generale, omnes semper, & ubique obligans, in quo nullâ lege possit propriè dispensari, cùm sit lex naturæ, cui est proprium, hominem omnem obligare, idque semper, ac prorsus inviolabiliter.

Collige tamen, auctoritatem Divinam aliquando quosdam casus excepisse generaliter, aliquando specialiter injungendo aliquorum occisionem, uti sæpè factum est in Veteri Testamento; *Tu enim es Domine, qui vita, & mortis habes potestatem*. Divina auctoritas non nisi tres exceptiones fecit à lege sua generali: 1. Scilicet lege generali permittendo, ut justa bella gerantur. 2. Dando gladium publicæ potestati, ut malefactores, & Rei-publicæ noxios occidat. 3. Jussione speciali, aut supernâ inspiratione alicui, vel aliquibus mandando, ut se, vel alium interficiant. *His autem casibus exceptis, quisquis se, vel alium occiderit, homicidij crimine innectitur*. S. Aug. l. i. de Civ. cap. 20.

P. 1. An sit licitum occidere invasorem bonorum temporalium, etiamsi sinè occisione invasoris conservari non possint?

R. Neg. Quia occidere proximum pro defensione rerum temporalium, est contrà præceptum *Non occides*: quia omnis occisio hominis privatâ auctoritate facta, est verum homicidium, cùm non reperiat auctoritas data ab auctore vitæ: sed contrà, hoc prohibitum intelligitur cap. *si perfodiens*, ubi dicitur, *furem diu-*

diurnum occidi non posse, & additur hæc ratio: *Quia poterat discerni, quòd ad furandum, non ad occidendum venisset.*

2. An liceat occidere invasorem pudicitiae, famæ, & honoris?

R. Neg. Quia ex nullo capite constat, datam esse ejusmodi auctoritatem ab eo, qui est author Deus vitæ & necis.

3. An sit contra justitiam & caritatem occidere injustum vitæ aggressorem?

R. Neg. ad utrumque; servato scilicet moderate inculpatæ tutelæ. Constat ex citato cap. *si perfodiens*, de homicidio, ubi ex S. Aug. q. 84. super Exodum dicitur, furem nocturnum posse occidi, non verò diurnum, adjectâ hæc ratione: *Quia poterat discerni, quòd ad furandum, non ad occidendum venisset.* Eâdem autem quæstione dicit: *Non pertinere ad homicidium, si fur nocturnus occiditur.*

Hoc maximè locum habet, si invasus sit in statu peccati mortalis. Enimverò quis tali in vaso in occasione inflammati sanguinis, aspectûs inimici, strictique gladii posito spondebit caritatem, quæ ad justificationem sufficiat, & salutem? &c. Conjicias aliquid, spondere quid certi non potes. Ubi autem amor incipit à seipso, cur caritas proximi me tam strictè obligaret, ut à conjecturæ alea fors meæ pendeat æternitatis?

4. An judici liceat capitis damnare eum, qui publicè probatur nocens, quem privatâ scientiâ novit innocentem?

R.

R. Judex talis respiciat legem Exodi 23. latam: *Infantem, & justum non occides. Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum acquiesces sententia, ut à vero devias.*

5. An data sit facultas occidendi seipsum absque mandato Rei-publicæ, vel se mutilandi?

R. Neg. ad 1. Ad 2. autem dico, id non licere sine justa causa. Ratio est, quia homo non est dominus vitæ suæ, & membrorum. Hinc sequitur, peccasse Lucretiam occidendo seipsam, nec ab illo peccato ullam posse excusari matronam propter odium stupri, quod violenter passa est.

6. Quomodo homicida, & mutilator obligantur ad restitutionem?

R. 1. Qui alterum injustè occidit, vel mutilavit, tenetur ad restitutionem damni in curatione, & morte factam. Item ad compensandum damnum emergens, & spem lucri cessantis, quod ex arte, vel industriâ læsi, aut defuncti provenisset. Ratio est, quia hæc omnia illi sunt imputanda, adeoque subest titulus injustæ damnificationis.

Debet autem spes lucri æstimari ad arbitrium prudentis viri, deductis expensis, quas occisus, vel læsus erat factururus in procurando lucro, casu quo mansisset illæsus: item attentâ ætate, robore, & complexione occisi, nec non periculo, cui illud lucrum erat obnoxium: nam juvenis V. G. robustus, & firmæ valetudinis plus lucri sperare potest, cæteris paribus, quam

quàm valetudinarius, delicatus, aliusvè, qui fortè ratione senii, vel ægritudinis brevè erat moriturus.

§. 2. Qui liberum hominem injustè occidit, aut mutilavit, non tenetur pecuniâ, vel alio simili compensare vitam secundùm se, vel membrum deperditum: quia vita, & membra secundùm se, & quoad substantiam non subjacent dominio hominis, sed Dei, adeoque soli Deo per pœnitentiam est satisfaciendum.

C A S U S XVII.

*Quid faciendum Confessario, si uxor confiteatur:
Habui rixas cum meo marito?*

Petendum 1. quoties habuerit tales rixas, & an non habeat rixandi consuetudinem? 2. An dederit causam rixandi? Quod si ità, 3. An non dederit domesticis scandalum &c. Tollenda hîc radix per media præscribenda, & efficaciter inducenda uxor ad pacem ineundum. Si dicat, maritum dare causam dissentioni, eò quòd sæpè se inebriet, familiam turbet, domesticos scandalizet; inquirendum, 1. An non excefferit rixando? Tunc admonenda, ut bonitate maritum flectat. 2. An non negaverit marito debitum, ad quod sub gravi obligatur. 3. An marito non maledixerit &c. Tandem præscribenda remedia, quomodo in similibus casibus se gerere debeat, infirmitates mariti, durante tempore ebrietatis, supportando, opportuniùs præstolando, quò melioris instructionis capax est.

CA-

108 TRACTATUS DE JURE ET JUSTITIÆ.
CASUS XVIII.

*Quid faciendum cum illo, qui simpliciter diceret:
occidi hominem?*

R. Petendum, an fuerit homicidium voluntarium, an casuale; inquirendum, an merè inadvertenter & præter omnem intentionem alium occiderit, adhibitâ sufficienti diligentia, tunc enim, sicut non peccat, ita etiam non obligatur ad restitutionem: si autem sufficientem non adhibuerit diligentiam ad mortem præcavendam tui proximi, putâ, si juxta viam publicam venando, in qua solent transire multi homines, ibi explodat, existimans occidere feram, & occidit hominem; vel si ex fenestra domûs claro die ejiciat ligna in plateam populo frequentatam, & nullam, vel parvam adhibeat diligentiam: eò autem major est adhibenda diligentia, quò majus est periculum, quod imminet. Ut cognoscas quantum peccet casualiter occidens, accipe duas regulas, quas ex lib. 5. Decret. tit. 12. adducit Molanus Doctor Lovan. in compendio Theologiæ practicæ Tract. 2. cap. 12.

Is, qui facit actum licitum, tantum peccat, quantum est ejus negligentia.

Is, qui facit actum illicitum, undè probabiliter mors sequitur, is in tantum occidendo peccat, quantum est peccatum actus, quem illicitè perpetrat.

Si dicat pœnitens, quòd voluntariè aliquem occiderit, petendum 1. an alium invaserit, vel an occasionem dederit, quòd alter cum invase-

rit,

rit, an autem ab alio in vasus fuerit? Si invaserit alterum, 2. petenda ratio, an ex odio, vel vindicta? An ex ira, & subitanea passione? An merè ad alterum injuriandum? An ad mandatum, vel consilium alterius? An ad defendendum suum honorem, & famam? An ad defendenda bona fortunæ? &c.

Si dicat, se ex ira, & passione alium invasisse, & occidisse, petendum, an id non fecerit ex aliqua passione obnubilante rationem, sic ut non fuerit sui compos, tunc enim multum diminuitur de culpa, nisi passionem hanc prævidere potuerit, quâ ratione non excusantur ebrii, tempore ebrietatis ad iras proni &c.

Si dicat, quòd ex mero odio, vindicta, vè invidia alterum invaserit, & occiderit, petendum, qualis fuerit persona, quam occidit, an Clericus? Tunc est sacrilegium: an parentes? An cognatos intrâ quartum gradum? Sunt circumstantiæ notabiliter aggravantes. Petendum, à quo tempore habuerit animum occidendi, & quoties renovaverit propositum? Et tum obligandus ad restitutionem parentibus, uxori & liberis occisi eventientium damnorum, si reverà ex isto homicidio sequantur, conformiter ad ea, quæ resolvimus petit. 6. Deinde monendus de contracta inhabilitate perpetua ad S. Ordines, atque beneficia, & officia Ecclesiastica, ut constat ex Conc. Trid. sess. 14. de Reformatione, in qua inhabilitate nullus, nisi Pontifex dispensare potest, si homicidium sit voluntarium, licet sit occultum. Hæc

resolutio locum habet, dum alter alterum occidit ad conservanda bona fortunæ, tuendam famam, ad defendendam pudicitiam. Denique tandem, si nihil obstet, & videatur pro qualitate criminis sufficienter contritus, si habeat Confessarius auctoritatem absolvendi à reservatis, absolvat.

Pœnitentiam homicidis voluntariis imponendam præscribit Paulus Comitulus in suis responsis Moralibus l. 4. q. 11. n. 8. & ex illo Diana d. 5. tract. 4. respons. 43. *Hæc meo quidem animo salutaris esset, ut interfecti propinquis supplicem se objiceret, delictique veniam deprecaretur, ut iisdem damna sarciret, ut pro salute occisi singulis hebdomadis per annum unum integrum saltem sacrificium Misse, si tunc ei sit in bonis, fieri curet. Ut singulis item hebdomadis Eleemosynam aliquam pro illius anima per totum annum largiatur egentibus, ut per eundem annum, si legendo gnarus sit, Litaniarum, aut si ignarus, coronam beatissimæ Virginis quotidie flexis genibus recitet. Ut octavo quoque die per annum Sacramento Pœnitentiæ suæ peccata expiet, & singulis mensibus (si dispositus sit) Eucharistiam sumat, ut in omni vita quotidie semel Orationem Dominicam, & salutationem Angelicam pronuntiet, terram genibus tangens pro anima occisi. Hæc laudatus è Societate JESU Paulus Comitulus.*

C A S U S XIX.

Quid faciendum cum illo, qui dicit: Habui duellum?

Re. Primò ab ipso petendum, an alterum pro-

vocaverit ad duellum, an verò provocatus fuerit? Quia provocans sinè dubio graviùs peccat. 2. An à longo tempore odium habuerit erga alium, quem provocavit, & quoties renovaverit propositum alterum provocandi? Et hoc maxime, si quandoque voluntas fuerit interrupta. 3. Qualis fuerit persona, quam provocavit? 4. An non sollicitaverit alios, ut essent patrini in duello, & quot? 5. An alterum occiderit in ipso duello? Tunc enim admonendus de pœnis in homicidas voluntarios constitutis, pro quibus vide casum præcedentem. Proponendæ etiam sunt speciales pœnæ, quas Conc. Trid. in duellantes tulit, simul & patrilinos. Punit eos excommunicatione, bonorum præscriptione, perpetuâ infamiâ, & in eo conflictu morientes Ecclesiasticâ sepulturâ. Has pœnas extendit Gregorius XIII. ad duella etiam privata, & Clemens VIII. absolutionem excommunicationis reservat, à qua tamen absolvere possunt Episcopi, si delictum sit occultum, & nondum ad forum contentiosum deductum. Quantum ad infamiam, bonorum præscriptionem, loci amissionem, beneficiorum, & officiorum, illa non incurritur ante sententiam declaratoriam criminis.

Si dicat se provocatum ad duellum, interrogandus est, an duelli susceptio fuerit necessaria ad defensionem suæ vitæ, & an non fuerit spes mortem evadendi, nisi cum illo digladietur? Si non, tunc moraliter censetur justa vitæ suæ defensio. Si autem susceperit duellum ad defen-

212 TRACTATUS DE CONTRACTIBUS:
dendum suum honorem, animositatem, &c. sub-
jacet pœnis suprà dictis.

TRACTATUS
DE
CONTRACTIBUS.
CAPUT PRIMUM.

De Contractu in genere.

§. 1. *De natura Contractûs.*

Contractus strictè sumptus definitur: *Duo-
rum, pluriumve libera conventio, gignens
mutuam obligationem.*

Alius est explicitus, implicitus alius. Alius lu-
crativus, in quo pars altera nihil rependit, ut
promissio liberalis, commodatum, &c. Alius oner-
osus, in quo aliquid rependitur, ut *emptio,
venditio &c.*

- P. 1. An ad valorem contractûs requiratur vo-
luntas præstandi ea, ad quæ contractus obligat?
R. Neg. Quia contractus solùm requirit consen-
sum, quo suscipitur obligatio ad aliquid præ-
standum: potest autem quis absolutè consen-
tire in obligationem, volendo se obstringere
ad aliquid præstandum, quamvis in executio-
ne id præstare nolit, sed fallere intendat.
2. Qualis consensus ad valorem contractûs re-
quiritur?

R.